

Душан Пророковић

Век развоја кинеског комунизма: утицај традиције и међународног окружења*

Апстракт

У раду су представљена два важна узрока трансформације идеолошке матрице кинеског комунизма. Циљ истраживања је сагледавање како се због делимичног уважавања традиционалних вредности кинеског друштва и промена у међународном окружењу мењало и идеолошко и идеалполитичко у конкретном случају и тако обликовало унутрашњу и спољну политику НР Кине. Коришћене су методе анализе садржаја, синтезе и компарације, а временски оквир ограничен је на период од Другог светског рата и доласка Комунистичке партије Кине на власт до данас. Рад се састоји из четири дела. Уводни део посвећен је објашњавању разлика између идеологије и идеалполитике. У другом делу анализирају се разлози промена у кинеској комунистичкој идеалполитици у односу на совјетску. Утицај јапанског и јужнокорејског примера на трансформацију кинеске политике описан је у трећем делу, док су у последњем изнета закључна разматрања.

Кључне речи:

Кина, комунизам, реформе, идеологија, идеалполитика

---

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2021. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2021. године.

УВОД: ИДЕОЛОГИЈА И ИДЕАЛПОЛИТИКА

Колико у данашњој комунистичкој Кини има комунистичког? Или, да преформулишемо питање: колико и у чему је данас кинеско слично севернокорејском комунизму и идеологији цуче, а колико јапанском капитализму и идеји корпоративизма? (Myers, 2015, p. 14; Moran, 1991, pp. 88–118)

Идеологије имају амбицију да, као и религије, буду универзалне. Заводљивост великих идеја које почивају на једноставним начелима јесте у томе што свуда могу бити прихваћене. Међутим, у практичној примени, спровођење идејног разликује се у различитим деловима света. У том процесу преласка са замишљеног на конкретно идејно се трансформише у идеалполитику. Идеологија и идеалполитика нису исто. Идеологија представља „систем концептуално формираних представа које изражавају интересе, поглед на свет и идеале различитих субјеката политике – класа, нација, друштва, политичких партија, друштвених покрета” (Семигин, 2010). За разлику од тога, идеалполитика представља конкретне исходе спровођења идеолошког у политичкој пракси. Да ли ће и у којој мери успети класама, нацијама, друштвима, политичким партијама или друштвеним покретима да наметну своје представе и тако остваре интересе зависи од великог броја фактора. Како примећује Роберт Гудин (Robert E. Goodin), „потпуна и истовремена примена свих наших идеала обично је нереална и први најбољи жељени идеал може бити несавршена водиља у избору између различитих решења” (Goodin, 1995, p. 37). Један од узрока због којих се базично, изворно идејно коригује у конкретном идеалполитичком јесте – традиција.

У различитим друштвима постоје различите традиције. Развој друштва је историјска категорија, традиција која се уоквирила конституисана је током векова, па је немогуће да друштво нагло одбаци увржена правила одређивања. Култура једне заједнице подразумева најразноврсније комбиновање елемената као што су обичаји, веровања, језик, материјално и духовно наслеђе, уметност, усмена и писана књижевност, митови. Зато се промене усвајају кроз процесе који трају, оне укључују фазе преиспитивања, адаптације и еволуције нових елемената све док не постану новоусвојене навике и потврђене вредности.

На овом месту се опет може направити паралела са религијом. Шитска и сунитска традиција у исламском свету настају зато што се идејно исламско калемити на две различите основе – персијску и арапску. Подела у хришћанству на православну, католичку и протестантску традицију слично је објашњива. Утицај традиције на формулисање идеалполитике зарад имплементације идејног јесте огroman. Отуда и закључак да кинески

комунизам током свог развоја никако није могао ићи истим путем као и совјетски. Иако су кренули са исте полазне тачке.

УТИЦАЈ ТРАДИЦИЈЕ НА ТРАНСФОРМАЦИЈУ КИНЕСКЕ ИДЕАЛПОЛИТИКЕ

Роналд Реган (Ronald Reagan) је чешће од претходника употребљавао појам црвена империја (Red Empire), па му се некада приписује и ауторство за овај термин. Ричард Пајпс (Richard Pipes) констатује како, упркос снажној реторици која се ослања на тезе о антиимперијализму и народној демократији, совјетска супердржава показује неке одлике класичне империјалне силе, што се огледа у наметању воље, потреби да се контролишу друге државе, али и културној хегемонији (Pipes, 1954). Совјетски Савез јесте био империја зато што је задржао начелне принципе по којима је функционисала и Руска империја (Ader, 1962, pp. 72–85).

Интерпретација византијског правила симфоније сасвим се разликовала, али није и нестала. У Византији је идејно долазило од Цариградске патријаршије, а идеалполитичко се манифестовало одлукама цара, великог логотета и севастократора. Совјетски модел подразумевао је партију уместо цркве, генералног секретара уместо цара, чланове Президијума уместо севастократора. Одлика тог империјализма јесте да у јасно утврђеној и крутој хијерархијској структури промене углавном долазе одозго. Сучељавања унутар система одигравају се између различитих центара моћи по хоризонтали, али ретко по вертикали. Због овога у таквом политичком систему дисиденти ничу као печурке после кише. И уобичајено, највећи број дисидената долази из споменутих хоризонтала, они су у једном тренутку били део система. Такође, постојање дисидената се сматра природним, некима се тај статус и те како исплатио. Једноставно, то је начин да се заподену полемике о карактеру система и утиче на корекције, у неким историјским тачкама и трансформације.

Насупрот томе, кинески систем почива на традицији конфучијанске хармоније (Geis & Bolt, 2009, pp. 75–94). Свест о неопходности одржавања сразмерног односа делова унутар целине обликовала је матричну организацију у којој вертикалне везе не само да постоје, него се њихов развој и подстиче (Во, 2015, str. 83–96). Кинеској традицији није стране постојање опозиције унутар система, по вертикали. Свакако, појам опозиције не може се тумачити по западним мерилима. Опозиционо деловање ограничено је ненарушавањем успостављене хармоније, односно

оно је прихватљиво све док није антисистемско. Рушење система није прихватљиво, то је нелегитиман акт.

Мао Цедунг (Mao Zedong) наводи: „Критика унутар партије оружје је за јачање партијске организације и повећање њених борбених способности. У партијској организацији Црвене армије, међутим, критике нису увек овог карактера, а понекад се претварају у лични напад. Као резултат тога наносе штету партијској организацији, као и појединцима. Ово је манифестација малограђанског индивидуализма. Исправљање је начин да се помогне члановима Партије да схвате да је сврха критике повећање борбених способности Партије ради постизања победе у класној борби и да је не треба користити као средство личног напада” (Мао, 1929, стр. 110). Лидер кинеских комуниста још и додаје да су руководиоци дужни да саслушају критику, да је увек схватају као упозорење, као и да се свакоме ко је добронамеран мора омогућити да говори, без обзира да ли је у праву или није. Критика се не може уважити само уколико долази од „непријатељског елемента”. А непријатељски елемент је – дисидент. За разлику од дисидентства у совјетском или руском моделу, где се такав статус прихвата, посматра и као нормално, где су дисиденти и из егзила остваривали огроман утицај на унутрашње политичке процесе, у кинеском моделу то је недопустиво. У првом моделу дисиденти преузимају улогу опозиције систему, у другом је опозиција системска, а дисидентство тежак прекршај којим се појединац искључује из процеса доношења одлука.

Кинеска традиција утицала је да кинеска комунистичка идеалполитика иде својим путем. Кинески политички систем данас се налази у поодмаклој фази трансформације која подразумева демократски централизам (Biddulph, 2018, pp. 195–223). Или, како је то описивао академик Михајло Марковић предлажући решење за југословенску кризу – унутарстраначког плурализма. Реформе често почињу предлозима са нижих нивоа власти, проверава се њихова функционалност и оправданост у границама мањих самоуправних јединица, да би тек потом постале прихваћене на централном нивоу. Рецимо, оно што данас гледамо у Кини почело је применом таквог модела на острву Хајнан осамдесетих година, када је проглашен специјалном економском зоном. Данас већ грандиозни пројекат Појас и пут почео је скромним инвестицијама у непосредном окружењу, а постепена пенетрација утицаја кроз јачање економске моћи дуго је увежбавана у Пакистану још од друге половине деведесетих (Amin, 2019, pp. 51–66).

МЕЂУНАРОДНО ОКРУЖЕЊЕ И КИНЕСКА ИДЕАЛПОЛИТИКА

Са друге стране, и међународно окружење често узрокује трансформацију и еволуцију. Прво, раст популарности комунистичке идеје у Кини долази након века понижења и спољних интервенција. Мо Јен (Mo Yan) је добио Нобелову награду за књижевност пре свега због романа „Жабе” и критике комунистичког пројекта Једна породица једно дете, али је његово најзначајније дело „Смрт на сандаловом коцу”, која описује дешавања током и након Боксерског устанка (Mo Jen, 2013; Mo Jen, 2016). Комунистички покрет је враћао достојанство и самопоуздање. Тај процес је морао бити темељен на жестоком антијапанском, али и антизападњачком дискурсу. Покретање реформи од стране Денга Сјаопинга није и због тога могло да се одигра једноставним прихватањем западног модела, већ су тражена оригинална решења. Прозападно оријентисани дисиденти у овој трансформацији нису могли одиграти никакву улогу. Са друге стране, кинеско руководство помно је пратило искуства Јапана, Јужне Кореје и делимично Тајвана. Токио је већ 1964. године организовао летње олимпијске игре, непуне две деценије након што бејаше сравњен са земљом. Тада је и послао поруку да је стање у великој мери стабилизовано, а држава и народ посвећени економском расту и технолошком развоју. Још је упечатљивији пример Јужне Кореје која је у тренутку организовања олимпијских игара у Токију била земља са бруто друштвеним производом на нивоу новостворених афричких земаља. У првој фази спровођења системских реформи јужнокорејска власт је управљала привредом, то је такође била диригована и планска економија, те се ослањала на јефтину радну снагу као компаративну предност. У другој фази држава се постепено повлачила из управљања, али је разним инструментима подстицала циљани развој сектора који су генерисали раст, као што су аутомобилска и електронска индустрија и улагала у науку и технолошки развој. И Јапан и Јужна Кореја су водили тврду протекционистичку политику, дозвољавајући увоз сировина и технологија, али не и иностраних роба широке потрошње. Ха Џун Чанг (Ha-Joon Chang), полемишући са неолибералима у књизи „Лоши Самаритани: мит о слободној трговини и тајна историја капитализма” (*Bad Samaritans: The Myth of Free Trade and the Secret History of Capitalism*) наводи један пример из своје младости. „Опседнутост земље привредним развојем у потпуности се одражавала у нашем образовању. Учили су нас да је наша патриотска дужност да пријавимо свакога кога бисмо видели да пуши стране цигарете. Земљи је био потребан сваки цент стране валуте зарађен извозом како би се њиме финансирао увоз машина и

репроматеријала неопходних за изградњу боље индустријске базе. Драгоценост страна валута представљала је крв и зној које су наши војници индустријализације проливали у борби која се водила у нашим фабрикама како би се увећао извоз. Они који би девизе протраћили на тривијалне ствари, као што је илегални увоз страних цигарета, сматрани су 'издајницима'. Не верујем да је иједан мој друг отишао толико далеко да стварно пријави такав 'чин издаје'. Међутим, када би дете видело стране цигарете у кући неког свог друга то би свакако потегнуло окидач трача који се након тога ширио. Пушача – а то је по правилу био отац дететовог друга јер су углавном само мушкарци пушили – описивали би у врло лошем светлу, као антипатриоту, самим тим и неморалног човека, ако не и правог криминалца" (Čang, 2016, str. 22–23). Дакле, америчке цигарете могу се купити само на црној берзи за америчке доларе. Црна берза сама по себи није проблем, јер и таква трговина осигурава неку економску динамику. Али, проблем је ако се преко ње одлива новац у иностранство због куповине роба широке потрошње.

Симплификовани поглед који долази из неолибералне кухиње, а често га прихватају политичари који даље од симплификованог и не могу да појме, нуди објашњење како све процвета тамо где стигну Американци. Томас Фридман (Thomas Friedman), на пример, у делу „Лексус и маслина: разумевање глобализације” послератни развој Јапана види као резултат прихватања „америчког обрасца”. Он долази до закључка да је неопходно ставити државе у „златну лудачку кошуљу” (*Golden Straitjacket*) и различитим механизмима их присилити на вођење либералне економске политике, уз пратеће институционално уређење и демократске стандарде. Фридман на крају истиче: „Нажалост, та златна лудачка кошуља је у великој мери *једне величине за све...* То је не чини увек лепом, меком или удобном. Само, то је једини модел који виси на чивилуку у овој историјској сезони” (Friedman, 2012, p. 105). Колико је овакав закључак тачан, ако се има у виду да су „Американци стигли” у различите делове света, имали могућност да утичу на обликовање институција и политике и у латинскоамеричким државама, па чак и неким европским ентитетима (примери Косова и Метохије или Босне и Херцеговине), али да тамо истоветних резултата као у источној Азији једноставно није било!?

„Азијски тигрови” се рађају због предузимљивости Јапанаца и Корејаца, након њих и осталих који су их следили. Кина је учила на ова два примера, из непосредног међународног окружења прихватала добра решења и тако пројектовала системске реформе. Што су у Јапану радили шездесетих, а у Кореји седамдесетих, у Кини се одиграло осамдесетих година.

ЗАКЉУЧАК: ШТА ЈЕ КИНЕСКИ КОМУНИЗАМ ДАНАС?

Идеологија свакако усмерава идеалполитику. Међутим, треба рећи и да идеалполитика, на коју утичу и традиција и међународно окружење, може трансформисати идеолошко. Повратна спрега функционише. Кроз реформе се није мењала само Кина већ и кинески комунизам. Оно што данас постоји у Кини неупоредиво је са комунизмом и комунистичком идеологијом од пре пола века, а камоли са тезама од пре сто година. То се и даље назива комунизмом, али има нови садржај. И ту нема ништа чудно. Тај нови садржај кинеског комунизма зида се око начела демократског централизма и рапидног увећавања средње класе. На међународном плану оличава га борба против западне хегемоније. Иако на први поглед не изгледа тако, та борба је одлучна и тврда. Користе се разна средства, пре свега економска, заогрнута у пријемчиву реторику.

Кинески комунизам се адаптирао, трансформисао и еволуирао не да би се Кинези бранили, већ да би напали. Они неће дозволити да их било ко врати у век понижења. Идеологија и идеалполитика јесу у тој функцији. Посматрајући из историјске перспективе, оваквим приступом Комунистичка партија Кине направила је огроман резултат.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ader, E. B. (1963). Soviet Imperialism or Communist Ideology – The Real Threat. *Social Science*, 38 (2), 75–82.
2. Biddulph, S. (2018). Democratic Centralism and Administration in China. In: Hualing, F. et al. (Eds.). *Socialist Law in Socialist East Asia, Socialist Law in Socialist East Asia* (pp. 195 – 223). Cambridge: Cambridge University Press.
3. Во, Ј. (2015). *Поглед на Кину*. Београд: Albatros plus.
4. Џанг, Н. Дž. (2016). *Лоши Самарићани. Богате земље, улоге политике и претња свету у развоју*. Београд: Mali vrt.
5. Friedman, T. (2012). *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*. New York: Picador.
6. Geis, J., & Holt, B. (2009). Harmonious Society' Rise of the New China. *Strategic Studies Quarterly*, 3 (4), 75–94.
7. Goodin, R. E. (1995). Political Ideals and Political Practice. *British Journal of Political Science*, 25 (1), 37–56.

8. Mao, Z. (1929). On Correcting Mistaken Ideas in the Party. In: *Selected Works*, Vol. I. Beijing: CPC. https://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-1/mswv1_5.htm (01.08.2021).
9. Мо, Ј. (2013). *Жабѐ*. Београд: Лагуна.
10. Мо, Ј. (2016). *Смрћ на сандаловом коцу*. Београд: Лагуна.
11. Moran, M. (1991). Japan: Meso-corporatism and Industrial Power. In: *The Politics of the Financial Services Revolution* (pp. 88–120). London: Palgrave MacMillan.
12. Myers, B. R. (2015). *North Korea's Juche Myth*. Busan: Sthele Press.
13. Nasser, A. (2019). The dynamics of the Sino-Pakistani strategic partnership from its formation in the 1960s to the present. *Journal of Contemporary Development & Management Studies*, 7, 51–66.
14. Pipes, R. (1954). *The formation of the Soviet Union: Communism and nationalism, 1917–1923*. Cambridge: Harvard University Press.
15. Семигин, Г. Ю. (2010). Идеология. У: *Новая философская энциклопедия*. Москва: Мысль. <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASHbb6fc2dd8032798c2096bb> (04.08.2021).

Dušan Proroković

THE CENTURY OF THE EVOLUTION OF CHINESE COMMUNISM: THE INFLUENCE OF TRADITION AND THE INTERNATIONAL ENVIRONMENT

Abstract

The paper presents two major reasons behind the transformation of the ideological matrix of Chinese communism. The aim of the research is to determine how a partial upholding of traditional values in the Chinese society and the changes in international surroundings brought about changes in ideology and idealpolitik and shaped China's domestic and foreign policy. The author employs the methods of content analysis, synthesis and comparison to analyze the time frame spanning from the Second World War and the founding of the Chinese Communist Party to the present day. The paper consists of four parts. The introduction explains the differences between ideology and idealpolitik. The second part analyzes the reasons behind the changes in China's communist idealpolitik compared to that of the Soviet Union. The third section describes the influence of Japan and South Korea on the transformation of China's politics; the final section presents the conclusions.

Keywords:

China, communism, reforms, ideology, idealpolitics.